

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 08.12.20

Fagbibliotek

Vanligvis synonymt med forskningsbibliotek og akademisk bibliotek. “Libraries that support higher education, instruction, research, problem-solving, and the generation of new knowledge” (Knuth 2003 s. 27).

“Forskningsbibliotekene har et spesielt ansvar for å forvalte historisk, kulturell og vitenskapelig arv, og å gjøre denne tilgjengelig for forskere og lekfolk. [...] Der nasjonalbibliotekene kan ses som nasjonens hukommelse, kan universitetsbibliotekene ses på som forskningens hukommelse og kilde. Ved universitetsbibliotekene skal samlingene støtte forskningen som gjøres ved universitetene, og tilby et stort spekter av litteratur for studenter og ansatte. I tillegg er universitetsbibliotekene, i likhet med nasjonalbibliotekene, åpne for allmennheten” (Anderson, Fagerlid m.fl. 2017 s. 12-13).

“Academic library’s main function is to support their parent organisation in achieving the organisational objectives. As the name suggest academic libraries are involved in providing support for research and educational activities in universities, institutions, and other academic organisations. It involves content development, acquisition, technical services, providing institutional repositories, inter-library loan, and document delivery services etc. Some academic libraries also establish writing centres and centres for information literacy too.” (Vinit Kumar i <https://www.quora.com/What-are-the-functions-of-an-academic-library>; lesedato 25.09.17)

“Academic libraries are an important part of higher education institutions and usually serve two complementary purposes: to support the curriculum and to support faculty and student research. [...] student and faculty research support, bibliographic instruction, support for course development, etc.” (<http://ischool.sjsu.edu/career-development/career-direction/environments/academic/library-types>; lesedato 04.10.18)

“Fagbiblioteket er en arbeidsplass for forskere og studenter. Motivasjonen for å oppsøke et slikt bibliotek kan være ulik, men læring og det å lykkes med studiene vil for de fleste veie tungt. [...] biblioteket [kan] være med på å dempe negative eller blandede emosjoner knyttet til eksamensangst, læringsproblemer, prestasjonspress, skrivesperre og levering til frister. Biblioteket kan også spille en viktig rolle som et “uforpliktende” møtested for studenter som er ensomme. Samtidig kan angsten for å avdekke egen inkompetanse bli et hinder for å bruke

mulighetene som sosial interaksjon i biblioteket gir.” (Inga Lena Grønlund og Hege Kristin Ringnes i Anderson, Fagerlid m.fl. 2017 s. 193-194)

“Det finnes i underkant av 200 fag- og forskningsbibliotek i Norge, knyttet til universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og større institusjoner (SSB, 2016). Det er store forskjeller mellom disse bibliotekene når det gjelder størrelse på samlingene, brukergrupper, antall ansatte og, ikke minst, økonomi. Fagbibliotekene leverer en økende mengde undervisning og veiledning” (Inga Lena Grønlund og Hege Kristin Ringnes i Anderson, Fagerlid m.fl. 2017 s. 196).

Fagreferenter har ansvar for anskaffelse og vedlikehold av fagsamlingen (bøker, tidsskrifter osv.) innen et fag ved et universitet eller en høyskole. Det finnes fagreferenter innen f.eks. matematikk, fysikk, kjemi, lingvistikk, spansk språk og litteratur osv. Disse personene må ha stor faglig innsikt, og mange av dem har doktorgrad. Fagreferentene må holde seg kontinuerlig oppdatert. De anskaffer tekster og andre verk, ofte etter anbefaling fra vitenskapelig ansatte. Bibliotekarere katalogiserer det som anskaffes. Fagreferenter driver dessuten opplæring av studenter i å bruke samlingene.

Akademiske bibliotek i USA “have long been represented by tangible symbols: the ‘jewel’ in the university’s crown, the heart of the university, the campus’ treasure. These images are remarkably similar from campus to campus. Large “main” library buildings are typical and important iconic representations of the library’s place within the university: centrally located, critically important, very large, separate and distinct. These images are static; they suggest our traditional roles, which even we often describe as supportive of teaching, learning and research. [...] the world in which we operate is being transformed to one dominated by silicon. We academic librarians have not yet fully faced the grand challenges presented by this transformation and we have not yet developed fully the fundamentally different conceptualizations of the role of the library and librarians within the academy that this transition demands.” (Kaufman 2005)

“Even as research libraries change in response to the environment, their core responsibilities are sustained: research libraries continue to collect, preserve, and provide services to enable discovery and use of research knowledge in all formats. Especially as research and higher education subdivide knowledge into disciplines and sub-disciplines, research library collections and services offer bridges that can facilitate the synthesis of information that advances interdisciplinary understanding and inquiry. [...] Yesterday’s academic libraries were defined primarily by their collections. Today’s libraries are characterized best as a *mélange* of collections, content, services, and expertise. Most of our libraries bear more than a little resemblance to one another and most of our libraries still operate, for the most part, as separate entities within our universities. [...] Today, we are still organized into traditional library structures, delivering our content and services from and to a large part in our traditional library buildings. Tomorrow, we will be

diffused and infused, commingled yet distinctive. The most vibrant libraries may not be seen as separate organizations at all as the place – the university – becomes the library. Academic librarians will change their roles from supporters to collaborators and co-creators. Although library space will remain important and distinct, librarians and the content to which they provide access through a panoply of services will be diffused and infused into the university – in departments, laboratories, learning communities, learning systems, residence halls, and nooks and crannies and more [...] Tomorrow, it may be difficult to bring to mind a single common visual image, a single symbolic representation of the academic library.” (Kaufman 2005)

“[L]ibrarians not only will work where faculty and students work, but that their work will be part of the work of those colleagues – part of their lab groups and seminars, as collaborators on research projects, co-instructors, and co-creators of scholarly works and learning tools. Users will expect services and librarians, as service deliverers, to be visible in their environment and seamlessly accessible, rather than needing to enter the library environment or call upon a librarian as a separate activity. [...] we will still operate physical library spaces that are important for building communities, communities of learners, communities of scholars, communities of interdisciplinarians, and communities of students who need places to study or socialize.” (Kaufman 2005)

“Digital collections and digital scholarship are now mainstream library activities, core to research and teaching. The technology environment will be constantly and rapidly changing, with the expectations and requirements of information users increasing, and with libraries needing to provide an excellent search and discovery experience for their customers. As access to mobile devices becomes ubiquitous, users will expect seamless access to information and services, provided anywhere, anytime.” (Blazej Feret i <http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi>; lesedato 28.09.17)

“Nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein tenker seg at fremtidens fagbibliotek er et bibliotek som er godt integrert i moderinstitusjonen. [...] Hvis vi skal drive med kunnskapsformidling, så når vi lengst i å få forståelse for at det er nødvendig i fagbibliotekene, gjennom å være på de arenaene i universiteter og høyskoler der de strategiske valgene foretas, sier hun og forteller videre at disse overordnede beslutningene må være styrende for biblioteket. Hva slags oppdrag moderinstitusjonen har, og hvilke fagdisipliner som finnes der, er av særlig betydning. Samtidig forsterker det digitale utviklingen av det interdisiplinære og eksperttenkningen. Dette gjør biblioteket enda viktigere, for det forvalter alle disipliner og er samtidig selv ekspert: - Vi er eksperter på noe andre ikke er eksperter på, nemlig å organisere kunnskap for gjenfinning, som primært er å produsere metadata. [...] En viktig rolle er å være noden ut og inn av moderinstitusjonen, for vi kan også organisere og gi oversikt over dennes aktiviteter, og derved bidra til å formidle også disse. Vi kan organisere forskningsdata.” (intervju i 2013; her fra <http://www>.

bokogbibliotek.no/det-integrerte-fagbibliotek-bibsys-brukermote-mars-2013; lesedato 07.12.15)

I Paris ble Sorbonne-universitetet grunnlagt midt på 1200-tallet av kardinalen Robert de Sorbon, og bygde i løpet av femti år opp et av de største fagbibliotekene i Europa, med over ett tusen bind i 1298 (Barbier 2000 s. 43). I 1275 ble det lagd en katalog over bøkene i samlingen.

Det er på slutten av 1200-tallet at det i historiske kilder for første gang omtales at det kreves stillhet i et bibliotek. I universitetsbiblioteket i Oxford ble det i et reglement fra 1412 erklært at det skulle være stille; mens det i universitetsbiblioteket i Angers i Frankrike omtrent samtidig ble forbudt med enhver samtale, også med lav stemme (Cavallo og Chartier 2001 s. 170).

Universitetsbiblioteket i Göttingen i Tyskland ble grunnlagt i 1735-36, og ble et forbilde for andre vitenskapelige bibliotek i Europa (Rehm 1991 s. 38).

Under 2. verdenskrig ble en tredjedel av alle bøkene i vitenskapelige bibliotek i Tyskland ødelagt. Dette bidro til å gjøre gjenoppbyggingen av landet vanskeligere enn det ellers ville vært (Busse, Ernestus og Plassmann 1983 s. 32).

“Librarians need to embrace a broad concept for user education, one in which they see themselves as actively contributing to the education program of the university. The concept of the teaching library and the librarian as teacher will require a fundamental shift in the role of professionals. The historic role for the library and librarians has been largely collection and building centered with the individual (faculty or student) coming to the library to seek assistance or to locate material. The new paradigm of the teaching library, librarian as teacher, is one in which librarians actively seek out users in a variety of settings to provide instruction about information resources and to assist them in acquiring skills in locating and evaluating information. Using a variety of methods and locations for teaching (e.g., classrooms, interactive networks, multimedia presentations and computer assisted instruction), librarians will create a “library without walls”.” (Sheila D. Creth i <http://www.ukoln.ac.uk/services/papers/follett/creth/paper.html>; lesedato 04.10.17)

Et fagbibliotek må tilpasse seg en rekke ulike behov blant forskere/akademikere og studenter. Mulighetene for tilpasning øker når dokumentene er digitale. “Richard Heseltine writes: “Communications and Information Technology enables the integration of information and work. They no longer have to occupy separate spaces... A student’s work and information space might include learning objectives, learning tasks, modes of assessment, methods of feedback, and a variety of learning resources, including tutors, laboratories, documents and datasets, and modes of audio, video and textual communication. All of these components are capable of being reproduced electronically...” [...] This concept of integration of information and work spaces is important. There are two ways of looking at how we use

resources (data) in the electronic environment. First, what do we do with or to it, i.e., what is it for? Second, how do we manipulate it?

Faced with electronic information, scholars might want to do some or all of the following actions with it (not all of which are legal without a specific licence), *as information*:

- read it on screen
- study it
- follow links (read it as a pointer)
- use it as a clue to other information
- evaluate quality of it
- assess quality of our own knowledge against it
- write down key facts from it
- print or save to our personal library
- send it to colleagues
- criticise and provide feedback on it
- discuss and debate it
- analyse it
- add to it
- include it in a database
- include information from it in a database
- quote it in research or teaching
- refer to it in research or teaching
- point to it from a web page or other resources
- cause it to point to our resources
- sell it or re-sell it

- sell services based on it
- do funded research based on it (fine distinction there!)
- buy services based on it

These are information utilisation issues. There is also a set of linked technologically-based *processing* issues, which may not match too well. To undertake the information actions noted above, we may also have to undertake some or all of the processing actions presented below.

- find the resource
- provide authentication and obtain authorisation to use it, which might involve prior steps
- agree to any specific conditions
- read notes and news
- get general help on using the resource
- navigate some imposed structure (to a search screen, e.g.)
- browse conceptual structures and review results, or
- make searches and review results
- get help in context with problems
- refine searches
- preserve searches
- follow links, perhaps to different resources
- return
- bookmark resources, and manage bookmarks
- save, print or email results
- extract results to re-use in other documents
- receive peripheral information (including possibly advertising)
- order related services

- receive related services
- pay for information and related services
- provide comments and feedback to providers
- contribute to related discussion fora

[...] These lists may not be complete, but they say something about the context, especially the terms and conditions on which we need access to resources, and the supporting facilities needed. This is not about collections of passive information, but practical, usable information resources for learning and research. Given the range of actions of both kinds in the lists above, we need to explore this integration between information and work spaces. Information is there to be used. Although much of it is read and discarded or ignored, and some is read, understood, learned and becomes human knowledge without further processing on our part, a considerable part of it is used in many of the ways indicated in the context of research or study.” (Chris Rusbridge i <http://www.dlib.org/dlib/july98/rusbridge/07rusbridge.html>; lesedato 14.11.17)

“The impressively large Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum covers 20,000 square meters of floor space in the heart of Berlin. The library includes 12 distinct departments under one roof. There are more than 1,250 workstations and 500 research computers. Wireless access is available throughout the building, and all of the books are publicly accessible. All in all, the Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum has more than 2.5 million volumes and issues from 2,400 periodicals. This amazing library and study center is the largest and most accessible in Germany. The complete contents of several economics, social science, culture and humanities libraries can be found in this educational center.

[...]

The Meskill Law Library at the University of Connecticut is one of the most comprehensive law libraries in the United States, in addition to being one of the most beautiful. As a state university, the library provides a variety of services to the public. Its collection includes 500,000 volumes and thousands of legal periodicals dating back to 1908. All aspects of the law are represented in the library’s catalog. However, there’s also a large collection of insurance law volumes.

[...]

With a collection of 4 million volumes, the Sterling Memorial Library is the largest branch in the Yale University library system. The ornate building has an impressive book stack tower with 15 floors each representing a unique subject. The library was funded and designed by Yale graduates John William Sterling and James Gamble

Rogers respectively. Its massive collection focuses on humanities and social science. Topics represented in the library include cultural studies from regions around the world, a historic map collection, a number of philosophic titles, a group of Babylonian volumes, the papers of Benjamin Franklin and many rare manuscripts.

[...]

In 1892, Vassar trustee Frederick Ferris Thompson built a small extension to contain the college's collection of 3,000 books. By 1905, Thompson's wife built a new library to memorialize her husband. This building has been expanded several times to accommodate the college's growing collection of books and manuscripts. Today, the Frederick Ferris Thompson Memorial Library contains more than 1 million volumes, thousands of periodicals, a large collection of microfiche records and a high-tech learning center known as the Media Cloisters. This massive collection of historic publications is housed in an impressive cathedral-style building. The library's main hall is lit by a decorative rose window that portrays the first woman to receive a doctorate." (Jeremy Alder i <https://www.bestmastersprograms.org/50-amazing-university-libraries>; lesedato 10.10.17)

“Universitetet i Oslo satser på realfagmiljøet og setter av penger til et nytt senter som forener bibliotek, forskning, undervisning og formidling. I ni år er det blitt jobbet med planer for å gjøre om de mørke og gammeldagse realfaglokalene i Vilhelm Bjercknes' hus til et lyst, moderne og mer funksjonelt miljø for undervisning, studier og formidling av realfag. Utgangspunktet er å samle ressursene ved Det matematisk-naturvitenskapelige bibliotek ved Universitetet i Oslo (UiO), og målet er blant annet å gjøre studiemiljøet mer attraktivt for kvinnelige studenter. [...] Stiftelsen Fritt Ord var først ute med å støtte ombyggingen med fire millioner kroner, blant annet fordi de ønsker å hjelpe frem et forum som kan sette søkelys på realfagenes rolle i offentligheten og skape en bredere debatt- og formidlingsarena.” (*Aftenposten* 3. juli 2010 s. 12) Norsk Bibliotekforening kåret i 2017 Realfagsbiblioteket i Vilhelm Bjercknes' hus ved Universitetet i Oslo til Årets bibliotek.

Fagbiblioteket ved Norsk Hestesenter (NHS) på Starum i Østre Toten vil gjennom sin samling bidra til å “fremme kvaliteten på hestehold og avl i Norge, og skal være det øverste faglige senter for utdanning av hestepersonell og for avl av hest i Norge. [...] NHS er også en fagskole innen ride- og travopplæring. Biblioteket åpnet i nov. 2015, og vi har etter hvert en bred samling av hesterelaterte fagbøker, det er alt fra antikvariske klenodier til helt nye fagbøker, faglige rapporter og artikler.” (bibliotekar Turid Espelund Haugen i på e-postlista biblioteknorge, 11.08.17)

I Tyskland fantes det i 2008 ca. 2.000 vitenskapelige bibliotek (Plachta 2008 s. 81).

“I en bokhylle, inne i et hjørne i fjerde etasje på Universitetsbiblioteket i Oslo står den: Kim Il-sungs “Verker i utvalg”. En rød liten sak med gullskrift på permen og kapitteloverskrifter som “Om å forsterke rettleiinga av partimedlemmenes partiliv og om riktig gjennomføring av vårt partis kaderpolitikk”. Mellom disse permene får vi innsyn i verdensbildet til Kim Il-sung, Nord-Koreas grunnlegger, “den store sol” og bestefar til dagens diktator. Boka er oversatt til norsk i den nordkoreanske hovedstaden Pyongyang og ble på 1970-tallet gitt i gave til Universitetsbiblioteket fra Nord-Korea. Slik havnet altså “store sol” her blant pensumbøkene i det flotte biblioteket på Blindern. En gave, men utvilsomt også et diplomatisk og politisk framstøt fra den unge kommuniststaten. Nord-Korea er imidlertid ikke alene om å ville skaffe seg PR på denne måten. Her på Universitetsbiblioteket i Oslo får bibliotekarene for eksempel stadig pakker fra Kina og Japan med bøker som framstiller deres side av saken i den bitre konflikten om stillehavsøyene begge land gjør krav på. Religiøse sekter er også ivrige innsendere av bokgaver.”
(*Klassekampen* 26. august 2016 s. 24)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>